

ГАРМОНІЗАЦІЯ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ: НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В НЕМОВНОМУ ВИЩІ

Тетяна Караєва

Таврійський державний агротехнологічний університет

Анотація:

У статті окреслено коло проблем, що стосуються сучасного навчання іноземної мови студентів немовних спеціальностей, і запропоновано шляхи їх розв'язання на основі впровадження конструктивістської методики «змішаного навчання» для гармонізації з вимогами європейських стандартів до випускників університету. Також наведено інформацію щодо розробок і спроб вітчизняних дослідників перебудувати процес навчання іноземної мови відповідно до сучасних вимог.

Ключові слова:

гармонізація; інтенсифікація навчання; змішане навчання.

Аннотация:

Караева Татьяна. Гармонизация культурно-образовательного пространства: обучение иностранному языку в неязыковом вузе.

В статье очерчен круг проблем, касающихся современного обучения иностранному языку студентов неязыковых специальностей, и предложены пути их решения на основе конструктивистской методики «смешанного обучения» для гармонизации с требованиями европейских стандартов к выпускникам университета. Также предоставлена информация относительно разработок и попыток отечественных исследователей перестроить процесс обучения иностранному языку в соответствии с современными требованиями.

Ключевые слова:

гармонизация; интенсификация обучения; смешанное обучение.

Resume:

Karaieva Tetiana. Culture and education area harmonizing: foreign language teaching at non-linguistic university.

The article deals with the problems which are to be solved when teaching foreign language for students of non-linguistic specialization. The ways to overcome the difficulties by means of introducing a constructivist "blended learning" approach have been proposed to correspond to European standard requirements for University graduates. The author provides the information concerning the findings and attempts of native researchers to rearrange the process of foreign language teaching in correspondence with modern demands.

Key words:

harmonization; learning intensification; blended learning.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації сучасне суспільство характеризується високим ступенем соціальної взаємодії, однією з важливих форм якої є масова комунікація. Завдяки розвитку міжнародних засобів масової інформації та Інтернету ми маємо широкий доступ до інформації та історичного досвіду в інформаційному просторі. Тому особливої відповідальності набуває освіта, система якої будується відповідно з вимогами сучасності. Така система має зберегти духовно-культурні цінності людини й утвердити нові.

Саме тому виникає необхідність розробки та застосування таких методів викладання сучасних мов, які б задовольняли вимогам щодо стимулювання незалежності думки, судження та дії у зв'язку з соціальними вміннями та відповідальністю, які є пріоритетними для життя в демократичному суспільстві [2, с. 4]. У зв'язку з цим Академія педагогічних наук при визначенні освітньої діяльності актуалізує увагу на необхідності гармонізації освіти, наповненні навчального процесу гуманістичним змістом, що насамперед означає перетворення того, хто навчається, з «об'єкта» освітньої діяльності на її «суб'єкт» і утвердження перспектив людського майбуття на засадах людиноцентризму [8].

За сучасними стандартами випускник університету немовного закладу освіти у володінні іноземною мовою має досягти рівня незалежного користувача мови (B2) й відповідно до Європейських вимог [1] повинен:

– бути здатним до аналізу та синтезу;

- уміти організувати й спланувати процес;
- мати навички роботи на комп'ютері та обробки інформації;
- уміти розв'язувати проблеми, приймати рішення;
- бути здатним до критичного осмислення й самокритичної оцінки;
- уміти працювати в команді;
- бути здатним до роботи у складі міждисциплінарної команди;
- виконувати етичні зобов'язання;
- бути здатним до розуміння різноманітності й мультикультурності;
- мати навички міжособистісного спілкування;
- бути спроможним до усної і письмової комунікації рідною мовою;
- знати другу (іноземну) мову.

Такі вимоги зумовлюють необхідність розробки нових підходів до вивчення дисциплін «Іноземна мова» (ОКР «бакалавр») та «Ділова іноземна мова» (ОКР «магістр») як обов'язкових у немовному вищій; упровадження інноваційних технологій, що уможливають ефективно засвоєння й оперування студентами іноземною мовою як засобом міжкультурної комунікації для розв'язання проблем, пов'язаних з професійною діяльністю. З огляду на це, студент має досягти:

- 1) рівня сформованості професійної іншомовної комунікативної компетенції;
- 2) готовності до ділового спілкування з представниками інших культур;

3) адаптивності до швидких змін у середовищі;

4) здатності до прийняття рішень у динамічному континуумі.

Зрозуміло, що попит сучасного суспільства на фахівців з уже сформованими необхідними навичками й уміннями, зумовлений новими цивілізаційними вимогами, визначає значущість освіти як пріоритетної сфери діяльності. Навчання іноземної мови у виші, крім іншого, стає життєво необхідним практично в усіх сферах діяльності людини завдяки суспільним процесам розширення міжнародних зв'язків та інтернаціоналізації практично всіх аспектів громадського життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На підставі аналізу наукових джерел з'ясовано, що сучасні підходи до навчання іноземних мов для професійних цілей у зв'язку з перебудовою та гармонізацією освітнього простору насамперед мають базуватися на принципах активізації можливостей особистості (В. Бухбиндер, М. Давидова, Г. Китайгородська, Н. Коряковцева, С. Ніколаєва, D. Brown, W. Lile, A. Malley, L. Miller); на орієнтованому на зміст навчанні (L. Dam; C. Kennedy); на навчанні, спрямованому на тих, хто навчається (S. Ali; T. Dudley-Evans; G. Murdoch; D. Nunan; R. Oxford, Ch. Sion); на навчанні, що базується на індивідуальній і самостійній роботі тих, хто навчається, встановлюючи норми для себе самого (О. Бігич, Ю. Петровська; Т. Тамбовкіна, О. Тарнопольський, P. Benson, P. Voller, H. Holec, D. Little, W. Littlewood, A. Scharle, A. Wenden, K. Wilson). Тобто, йдеться про необхідність упровадження гуманістичних підходів у практику навчання іноземних мов (Ф. Бориско, Т. Графова, Л. Димова, Н. Скляренко, Г. Томахіна, В. Сафонова, L. Dam). У центрі уваги таких підходів – унікальна цілісна особистість, яка прагне до максимальної реалізації своїх можливостей (самоактуалізації), відкрита до сприйняття нового досвіду, здатна на свідомий і відповідальний вибір у різноманітних життєвих ситуаціях [12, с. 77].

Останнім часом українські дослідники розробили чимало методик навчання іноземної (англійської) мови майбутніх фахівців у вишах різного профілю з метою формування в них компетенцій для успішного виконання виробничих функцій (О. Демиденко, З. Дзюбата, Л. Личко, М. Метьолкіна, О. Нестеренко, Н. Новоградська-Морська, О. Каменський, Т. Корж, О. Огурцова, Ю. Петровська, Л. Рудакова), однак аналіз наукових джерел дав змогу нам виявити протиріччя між потребою у висококваліфікованих фахівцях і недостатнім рівнем сформованості відповідних умінь таких

фахівців, що негативно позначається на ефективності трудової діяльності

На жаль, більшість упроваджуваних технологій навчання іноземної мови не відповідають сучасним вимогам, оскільки їх складники не гармонізовані з викликами часу. Отже, потреба у врахуванні освітою розмаїття тенденцій, факторів, принципів з метою максимального пристосування потреб розвитку суспільства до потреб конкретного індивідуума [3], відтворених у розробленні й упровадженні відповідних методик навчання, залишається актуальною.

Формулювання цілей статті. Мета статті – з'ясувати проблеми, що мають місце в навчанні іноземної мови студентів немовних спеціальностей, і запропонувати шляхи їх розв'язання в руслі процесів гармонізації освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. У проєкті Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки визначено основні напрями, пріоритети, завдання й механізми реалізації державної політики в галузі освіти в нових економічних і соціокультурних умовах, наголошено на необхідності перебудови системи навчання шляхом її гармонізації, окреслено шляхи входження освіти в європейський і світовий освітні простори [10].

Насамперед з'ясуємо, що розуміється в науковій літературі під поняттям «гармонізації». Педагогічний словник [12, с. 63] визначає гармонізацію в широкому сенсі як внутрішню й зовнішню узгодженість, цілісність явищ і процесів. За словником Lingvo – це процес надання чому-небудь гармонії, узгодженості, взаємної відповідності. В освітньому просторі України це означає узгодженість освітніх пріоритетів, цілей, принципів, положень, норм, градації дипломів, ступенів і кваліфікаційних рівнів, системи кредитів (ECTS), стандартів якості з європейськими.

Безумовно, реалізація зазначених процесів є сьогодні вкрай необхідною у зв'язку з підготовкою навчальними закладами неконкурентоспроможних фахівців, оскільки їх навчання здійснюється все ще за старими стандартами й не орієнтується на сучасні потреби бізнесу, наслідком чого є невідповідність між реальним попитом на ринку праці та пропозицією. Тому надзвичайно необхідним нині є задоволення потреб суспільства в підготовці кваліфікованих фахівців; упровадження нових моделей підготовки на засадах компетентісного підходу; урегулювання наявних і впровадження нових спеціальностей і спеціалізацій; зміни змісту та технологій організації навчального процесу; ефективний менеджмент вищої школи; узгодження стандартів з тими, що наявні

в освітньому просторі Європи [3]. Очікуваним результатом «європеїзації» навчального процесу в українських вишах має стати сприяння студентському самовиявленню, що здебільшого забезпечується мобільністю, привабливістю, працевлаштуванням [4].

На сучасному етапі важливо також урахувати специфіку немовних вишів, у яких на аудиторне навчання іноземної мови відводиться набагато менше годин (зазвичай дві, рідко три-чотири години на тиждень залежно від спеціальності) ніж у мовних закладах, хоча вимоги до стандартів мовної компетенції залишаються однаковими. У зв'язку з цим необхідним стає формування й самостійне вироблення студентами ефективних індивідуальних стратегій у процесі навчання, які б ураховували їхні потреби.

Такий стан справ, безперечно, потребує розробки нових підходів до вивчення дисциплін «Іноземна мова» та «Ділова іноземна мова»; урахування проблем, які виникають при переході вишів України до кредитно-модульної системи навчання і, як наслідок, збільшення обсягу позааудиторної самостійної роботи студентів порівняно з аудиторною. Через це створюються несприятливі умови для навчально-мовленнєвого режиму в немовних вишах, що, так само, не сприяє забезпеченню цільового рівня нормативного мовлення незалежного користувача мови. Тому для формування незалежних користувачів мови в процесі навчання іноземної мови студентів немовних вишів необхідно насамперед забезпечити умови саме для розвитку навчальної автономії студентів. Це є досить складним завданням для освітян, оскільки досягти цього можна лише за умов застосування гуманістичних підходів до процесу навчання організації мотиваційного типу [5, с. 112], які, на відміну від класичних і системно-орієнтованих, забезпечують приділення особливої уваги її учасникам і дають змогу враховувати їхню реакцію на різноманітні спонукальні стимули, іншими словами, базуються на суто гуманістичних принципах. Модель саме такої організаційної структури доцільно використовувати в процесі навчання іноземних мов.

Саме тому необхідною передумовою формування незалежних користувачів мови за умов суб'єкт-суб'єктних відносин між учасниками навчального процесу є реалізація навчальної автономії тих, хто навчається [6], яка розглядається як внутрішня незалежність, готовність і здатність до самостійного прийняття рішень під час виконання продуктивної навчальної діяльності, планування, оцінювання, корегування, удосконалення своїх дій, а також до

відповідальності за результати такої діяльності в контексті професійного становлення [7, с. 3].

Безперечно, наведені причини за умов групового навчання за типовими програмами в немовних вишах перешкоджають широкому використанню варіативних методик з урахуванням індивідуальних потреб користувачів мови, тому для ефективного навчання іноземної мови все більшого значення набуває впровадження оптимально необхідного матеріалу на основі принципу мотиваційної достатності.

Альтернативою розв'язання окресленої проблеми може стати перебудова процесу навчання шляхом застосування елементів «змішаного навчання» (blended learning), яке визначають як мовний курс, що поєднує звичайні аудиторні заняття з широким використанням новітніх технологій, таких, як Інтернет [14, с. 7]. Досягти цього за наявних умов можливо лише через інтенсифікацію процесу навчання іноземних мов, упроваджуючи конструктивістську методика змішаного навчання [9, с.4]. Таке навчання передбачає використання комп'ютерів як засобу комунікації шляхом здійснення студентами Інтернет-пошуку фахової інформації на англійських сайтах для виконання ними навчальних завдань з метою активізації навчальної діяльності, створення умов для розвитку в студентів англійської інформаційної компетенції [9, с. 138]. Остання розглядається як здатність фахівця до ефективного знаходження й використання потрібної йому фахової інформації завдяки всім доступним англійським каналам і насамперед каналам, які надаються сучасними інформаційними технологіями.

Доцільність обрання наведеного підходу з метою застосування його до навчання іноземних мов у немовному виші доведено практикою, оскільки таке навчання здійснюється на основі принципів, рекомендованих фахівцями для гармонізації освітнього простору відповідно до Європейських вимог. Так, колективом вітчизняних дослідників з Дніпропетровського університету ім. Альфреда Нобеля (О. Гарнопольським, С. Кожушко, Ю. Дегтярьовою, М. Кабановою, Н. Беспаловою) розроблена конструктивістська методика змішаного навчання для студентів факультету психології та створений підручник, що побудований цілком на основі такої методики [11].

Але на українському книжковому ринку вкрай недостатньо підручників, за якими можна було б ефективно навчати студентів

усіх чотирьох видів мовленнєвої діяльності для професійної комунікації, оскільки така література здебільшого представлена збірниками текстів, призначених для читання й опрацювання лексичного й граматичного матеріалу.

Такий стан справ змусив автора статті розпочати роботу над створенням підручника з ділової англійської мови нового типу з використанням усіх сучасних підходів, за якими побудовано більшість підручників з ділової англійської мови, які можуть розглядатися як вихідні принципи, з урахуванням елементів конструктивістської методики змішаного навчання для студентів немовних спеціальностей. Пілотний варіант такого підручника «Ділова англійська мова: посібник для студентів немовних спеціальностей» був розроблений у 2012 році на кафедрі іноземних мов Таврійського державного агротехнологічного університету для студентів магістратури. Він призначений для навчання ділової англійської мови студентів магістратури й орієнтований на комунікацію в усіх видах мовленнєвої діяльності. Підручник пройшов апробацію в групах студентів МБ ЕСВ, МБ МСГ, МБ ЕП, МБ АГ, МБ ЕОНС у 2012-2014 навчальних роках; МБ ОА, МБ ЕП, МБ МСГ, МБ ЕСВ у 2014-2015 н. р. і довів ефективність його застосування.

Отже, як переконуємося, навчальний процес, безумовно, потребує внесення змін до нього для досягнення поставлених завдань сьогодення, зокрема:

1) створення такого навчального середовища, у якому б студенти мали змогу бути якомога більш автономними в процесі набуття навичок і розвитку вмінь під час оволодіння іноземною мовою [13, с. 3];

2) добору й застосування в навчальному процесі таких навчальних матеріалів, які б уможливили реалізацію творчого потенціалу студентів завдяки їх участі в рольових/ділових іграх, проектній роботі, презентаціях самостійно дібраного ними матеріалу з англомовних ресурсів тощо;

3) розробки підручників і посібників, які б слугували джерелом значущої соціолінгвістичної та прагматичної інформації.

Запропонований підхід до навчання іноземної мови ґрунтується на таких базових положеннях:

1) цілком комунікативній природі всіх видів

навчальної діяльності, тобто навчання через виконання реальних практичних дій, пов'язаних з майбутньою професійною діяльністю (interactive and experiential learning); 2) орієнтованому на змісті навчання (content-based learning); 3) передбачає звернення студентів до роботи в Інтернеті, зокрема до пошуку матеріалів для виконання творчих професійно орієнтованих навчальних завдань на англомовних Інтернет-сайтах.

Потребують також виокремлення принципи, що є специфічними для впровадження в навчальний процес конструктивістської методики змішаного навчання:

1) принцип автентичності навчальних матеріалів;

2) принцип автентичності навчальної діяльності й навчальної комунікації студентів;

3) принцип інтегрованого навчання видів мовленнєвої діяльності;

4) принцип розвитку англомовної інформаційної компетенції.

Висновки. Викладений вище матеріал дав змогу нам дійти висновку, що навчання іноземної (англійської) мови за методикою змішаного навчання має певні переваги, оскільки: 1) розкривається мотиваційний потенціал студентів у процесі виконання ними творчих завдань; 2) навчальний процес регулюється й коригується значною мірою самими студентами в процесі формування й розвитку їх навчальної автономії; 3) набуває розвитку інформаційна компетенція студентів у процесі їхнього пошуку відповідної інформації в Інтернеті; 4) розвиваються інтегровані вміння тих, хто навчається, у процесі виконання ними прагматичних навчальних завдань.

З урахуванням наведених переваг, запропонований підхід заслуговує на те, щоб бути впровадженим у навчання іноземної мови студентів немовних вишів.

Подальших досліджень потребує теорія та методика навчання іноземних мов для ділової професійної комунікації; розробка методик навчання з урахуванням сучасних вимог до майбутніх фахівців, гармонізованих з європейськими; виявлення можливостей використання інтерактивних методів у навчання іноземних мов, які б сприяли на етапі спеціалізації створенню умов для надання й реалізації творчої автономної діяльності студентів.

Список використаних джерел

- Брайковська Н. С. Інновації у навчальному процесі університету [Електронний ресурс] / Н. С. Брайковська. – Режим доступу : <http://detut.edu.ua/node/348>. – Назва з екрана (15.05.2015).

References

- Braikovs'ka, N. S. *Innovations in University teaching process*. Retrieved from <http://detut.edu.ua/node/348>. [in Ukrainian].

2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. вид. С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
3. Захарчин Р. М. Гармонізація відносин вищої школи і ринку праці як необхідна умова інноваційного розвитку суспільства [Електронний ресурс] / Р. М. Захарчин. – Режим доступу : <http://ena.lp.edu.ua>. – Назва з екрана (15.05.2015).
4. Калінічева Г. Євроінтеграційний поступ системи вищої освіти України: нові можливості чи нові проблеми? [Електронний ресурс] / Г. Калінічева. – Режим доступу : <http://viche.info/journal/1594/>. – Назва з екрана (15.05.2015).
5. Кремень В. Філософія людиноцентризму в контексті проблем освіти [Електронний ресурс] / В. Кремень. – Режим доступу: <http://do.gendocs.ru/docs/index-251720.html?page=17>. – Назва з екрана (15.05.2015).
6. Методика навчання англійської мови студентів-психологів: монографія/ Тарнопольський О. Б., Кожушко С. П., Дегтярьова Ю. В. та ін.; за наук. ред. О. Б. Тарнопольського. – Дніпропетровськ : Дніпропетровський ун-т ім. Альфреда Нобеля, 2011. – 264 с.
7. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>. – Назва з екрана (15.05.2015).
8. Психологічні справи. Підручник з англійської мови для студентів напряму підготовки «Психологія». Книжка для студента та робочий зошит. – К. : Фірма «ІНККОС», 2011. – 302 с.
9. Український педагогічний словник / уклад. С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
10. *Autonomy and Independence in Language Learning* / Ed. by P. Benson and P. Voller. – London and New York : Langman, 1997. – 270 p.
11. Sharma P. *Blended learning. Using technology in and beyond the language classroom* / P. Sharma, B. Barrett. – Oxford : Macmillan, 2007. – 160 p.
2. Nikolaieva, S. Yu. (2003). *General European recommendations on language education: study, teaching, assessment*. Kyiv: Lenvit. [in Ukrainian].
3. Zakharchyn, R. M. *Harmonization of interaction between Universities and labor market as integrated condition for society innovative development*. Retrieved from <http://ena.lp.edu.ua>. [in Ukrainian].
4. Kalinicheva, G. *Eurointegrated tread of tertiary education in Ukraine: New possibilities or new problems*. Retrieved from <http://viche.info/journal/1594/> [in Ukrainian].
5. Kremen', V. *Person-centered philosophy in the context of education problems*. Retrieved from <http://do.gendocs.ru/docs/index-251720.html?page=17> [in Ukrainian].
6. *Methodology for teaching English language to students-psychologists: monograph*. (2011). Ed. O.B.Tarnopolsky. Dniepropetrovsk: Dniepr. University named after Alfred Nobel. [in Ukrainian].
7. *National strategy of education development in Ukraine for 2012-2021*. Ministry of Education and Science, Youth and Sport of Ukraine. Retrieved from <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>. [in Ukrainian].
8. *Psychological Matters. English language textbook for students specializing in "Psychology". Student's Book and Work Book*. (2011). Kyiv: "INKOS" firm. [in Ukrainian].
9. *Ukrainian Dictionary on Pedagogy*. (1997). Compiler. S. Honcharenko. Kyiv: Lybid'. [in Ukrainian].
10. *Autonomy and independence in language learning*. (1997). Ed. by P. Benson and P. Voller. London and New York: Longman. [in English].
11. Sharma, P. (2007). *Blended learning. Using technology in and beyond the language classroom*. Oxford: Macmillan. [in English].

Рецензент: Фунтікова О.О. – д.пед.н., професор

Відомості про автора:
Карасєва Тетяна В'ячеславівна
 tkarayeva2011@gmail.com
 Таврійський державний
 агротехнологічний університет
 пр. Б.Хмельницького 18, м. Мелітополь,
 Запорізька обл., 72310, Україна
 doi: 10.7905/нвмдпу.v0i14.1068

Матеріал надійшов до редакції 19.02.2015 р.
Подано до друку 17.03.2015 р.